

NASTANAK I RAZVOJ GRAĐANSKOG NOVINARSTVA - PERSPEKTIVA U SAVREMENOM DIGITALNOM SVIJETU

Dejan Kovačević¹

SAŽETAK

Građansko novinarstvo, oblik medijskog izvještavanja u kojem su građani ključni akteri, doživjelo je značajan rast s razvojem digitalnih tehnologija. Ovaj rad istražuje nastanak i razvoj građanskog novinarstva, analizirajući relevantnu literaturu i primjere iz prakse. Prikazani su pozitivni aspekti, poput povećanog učešća javnosti i brzog širenja informacija, ali i negativni, uključujući nepouzdanost izvora i potencijal za širenje dezinformacija. Analizom ovih aspekata, rad se bavi pitanjem održivosti građanskog novinarstva u modernom digitalnom medijskom okruženju. Cilj je ispitati teoriju da, uprkos brojnim izazovima, građansko novinarstvo ima značajan potencijal za dalji razvoj, uz potrebu za adekvatnim mjerama koje će osigurati poboljšanje kvaliteta i pouzdanost informacija.

KLJUČNE RIJEČI: mediji, novinarstvo, građani, internet, digitalizacija

THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF CITIZEN JOURNALISM - PERSPECTIVES IN THE MODERN DIGITAL WORLD

SUMMARY

Citizen journalism, a form of media reporting where citizens are key actors, has experienced significant growth with the development of digital technologies. This paper explores the emergence and development of citizen journalism by analyzing relevant literature and practical examples. Positive aspects, such as increased public participation and rapid dissemination of information, are presented, along with negative aspects, including source unreliability and the potential for spreading misinformation. Through the analysis of these aspects, the paper addresses the sustainability of citizen journalism in the modern digital media environment. The aim is to examine the theory that, despite numerous challenges, citizen journalism has significant potential for further development, with a need for adequate measures to ensure the improvement of information quality and reliability.

KEY WORDS: media, journalism, citizens, internet, digitalization

¹ Student na „Banjaluka College“, smjer „Novinarstvo i multimedija“, kovacevic1926@gmail.com

UVOD

Razvoj digitalnih tehnologija i interneta doveo je do pojave građanskog novinarstva, fenomena u kojem obični građani preuzimaju ulogu novinara. Pomenuti vid novinarstva omogućava pojedincima da izvještavaju o događajima iz svog okruženja, često putem blogova, društvenih mreža i drugih digitalnih platformi. Pojedinaac dobija priliku da prikuplja sve važne informacije iz vlastitog okruženja, da ih sortira i analizira, te da na osnovu tih podataka kreira priču koja ima za cilj da privuče pažnju javnosti.

Ovaj oblik novinarstva razvio se kao reakcija na potrebu zajednice za brzim i istinitim informacijama. Prema istraživanjima, građanski novinari često donose perspektive koje su zanemarene u tradicionalnim medijima (Rosen, 2006). Ova vrsta novinarstva se oslanja na interaktivnost i angažman zajednice, što doprinosi boljem razumijevanju lokalnih problema i potreba (Gillmor, 2004).

Veliki broj stručnjaka iz oblasti komunikologije je saglasan da je građansko novinarstvo veliko dostignuće slobode govora. Dr Turčilo smatra da građansko novinarstvo postaje sve značajniji fenomen 21. vijeka. Građani ne-novinari, ekspanzijom društvenih mreža i njihovom rastućom ulogom u svakodnevnom životu većine ljudi, postaju sve značajniji posrednici u prenosu informacija o događajima, procesima i fenomenima svakodnevice (Turčilo, 2014).

Građansko novinarstvo ima brojne prednosti, uključujući brzinu izvještavanja i autentičnost informacija. Međutim, postoji i niz izazova, kao što su pitanja kredibiliteta i etičkih standarda (Allan, 2013). Građanski novinari često nemaju formalnu obuku, što može dovesti do širenja netačnih informacija ili neetičkih praksi (Bruns, 2008).

Iako građansko novinarstvo ima svoje izazove, njegov značaj u digitalnom medijskom svijetu je nesporan. Uz adekvatnu podršku i edukaciju, građanski novinari mogu postati važan dodatak tradicionalnim medijima, pružajući vrijedne perspektive i informacije (Goode, 2009).

POJAM I RAZVOJ GRAĐANSKOG NOVINARSTVA

Prema britanskom profesoru Stuartu Allan-u, građansko novinarstvo se može odrediti kao vrsta reportaže u prvom licu u kojoj pojedinci usvajaju ili oponašaju ulogu profesionalnog novinara kako bi učestvovali u izradi vijesti, često u vrijeme krize, tragedija i katastrofa (Allan, 2013).

Američki novinar i pisac Courtney Rush, definiše građansko novinarstvo kao alternativni i aktivistički oblik prikupljanja i izvještavanja koji funkcionise izvan mejnstrim medija, često kao odgovor na nedostatke u profesionalnoj novinarskoj oblasti, koji koristi slične novinarske prakse, ali je vođen različitim ciljevima i idealima i oslanja se na alternativne izvore legitimiteta, za razliku od tradicionalnog ili mejnstrim novinarstva (Radsch, 2013).

Mnoge studije o građanskom novinarstvu proučavale su načine na koje je ono vršilo interakciju sa profesionalnim medijima. U početku su tradicionalni mediji eksperimentisali u prilagođavanju različitih vrsta sadržaja koje su stvarali građani, a u skladu s tim, istraživači su se fokusirali na identifikovanje razvijajućih tipologija učešća (komentarisane članaka, forumi, ankete itd.) i na to kakvi postupci su se razvijali u odgovoru na učešće građana (Deuze, Bruns, Neuberger 2007).

Građansko novinarstvo se razvilo u Sjedinjenim Američkim Državama krajem osamdesetih godina. Tokom predsjedničke kampanje u kojoj su se takmičili George Bush stariji i Michael Dukakis, građanski novinari su iskazivali nezadovoljstvo izvještavanjem velikih medija. U to vrijeme, građansko novinarstvo je postalo alternativa predvidljivom i pristranom izvještavanju, budući da je povjerenje američke populacije u medije i politiku bilo u opadanju. Kampanja je bila obilježena novim oblicima medijskog angažmana, uključujući učešće građana u kreiranju i širenju informacija. Ovaj trend je doprinio većoj vidljivosti i uticaju neslužbenih i alternativnih izvora informacija.

Jedan od negativnih aspekata bio je širenje neutemeljenih i senzacionalističkih priča koje su uticale na percepciju kandidata. Tokom kampanje, građanski novinari i pojedini mediji su doprinijeli širenju kontroverznih priča, poput slučaja Williea Hortona, koji je korišten za napad na Dukakisa. Ova priča je potekla iz građanskog novinarstva i kasnije je pojačana od strane tradicionalnih medija, što je značajno uticalo na ishod izbora (Jamieson, 1992).

Sveobuhvatna digitalizacija društva početkom 21. vijeka dovela je do toga da sve medijske kuće imaju svoje web prezentacije. U početku su omogućavale svojim pratiocima da komentarišu vijesti i tekstove na sajtu. Vremenom, svaka medijska kuća koja drži do kvaliteta, odvajala je poseban prostor na sajtu za čitaoce koji su pisali svoje blogerske priče i kolumne. Ipak, u skladu sa uređivačkom politikom medija, čitaoci nisu imali potpunu slobodu u kreiranju samostalnog sadržaja. Primjerice, Dan Gillmor opisuje tradicionalni odnos medija kao „predavanje” u kome potrošači ili prihvataju ili odbacuju ono što je proizvedeno, ali imaju malo uticaja na sadržaj. (Gillmor, 2004)

Jedan od početnih primjera nezavisnog građanskog novinarstva je projekat „OhmyNews” u Južnoj Koreji. Ovaj projekat je započet 2000. godine i omogućavao je građanima da sami kreiraju i objavljuju vijesti. „OhmyNews” je postao značajan medijski igrač u Južnoj Koreji, pružajući alternativne perspektive i promovišući demokratiju i transparentnost u medijima (Kim, 2006).

Tradicionalni novinari mogu pokušati da predstave stavove građana ili da ih informišu, tretirajući građane kao izvor informacija ili potrošača, ali nikada kao proizvođača vijesti. OhmyNews uklanja ovaj filter, omogućavajući građanima da stvaraju svoj sadržaj i predstavljaju svoje interese na sajtu, umjesto da njihove ideje prolaze kroz filter profesionalnog novinara (Joyce, 2007).

Takođe, važno je spomenuti globalnu platformu „Global Voices”, koja od 2004. godine omogućava građanima iz različitih dijelova svijeta da dijele svoje priče i perspektive. Ova platforma je postala važan izvor informacija tokom političkih protesta i prirodnih katastrofa, kada su tradicionalni mediji imali ograničen pristup (Becker, 2011).

Na primjer, CNN je krajem 2006. razvio internet portal iReport, sa zajednicom korisnika koji brinu o standardima i retorici rada. Na prostoru bivše Jugoslavije, popularni internet portali poput Index.hr, i velike medijske kuće kao što su Blic i B92, omogućili su čitaocima da imaju sopstvene blogove na njihovim internet stranicama. S druge strane, politička i društvena situacija u Bosni i Hercegovini je uslovljavala razvoj građanskog novinarstva. Tako da su neki od početnih samostalnih građanskih medijskih projekata prije dvije decenije bili „Buka” sa sjedištem u Banjaluci i hercegovački portal „Poskok.info”.

Masovni mediji više nisu jedini izvor informisanja, jer svako sada može birati kome vjerovati i učestvovati u kreiranju i dijeljenju informacija. Građani sada mogu svoja raz-

mišljanja i doživljaje pretvoriti u vijesti. Sa dostupnošću tehnologija i interneta, vijesti se brzo šire, a ljudi na terenu postaju novinari. Medijske kuće često koriste materijal koji su zabilježili gledaoci i građansko novinarstvo služi kao korektivni faktor. Pored profesionalnih novinara, i obični ljudi mogu prezentovati svoje priče, što mediji sve više ohrabruju.

ZNAČAJ GRAĐANSKOG NOVINARSTVA U KRIZNIM SITUACIJAMA

Građansko novinarstvo igra sve važniju ulogu u izvještavanju o terorističkim napadima širom svijeta. Zahvaljujući brzini i dostupnosti savremenih tehnologija, građani mogu odmah da dokumentuju i dijele informacije o incidentima putem društvenih mreža i drugih digitalnih platformi. Građansko novinarstvo i neposredno izvještavanje sa lica mjesta postali su ključni u vremenima kada teroristički napadi sve češće potresaju svjetske metropole. Napadi se dešavaju veoma brzo, što uzrokuje šok i zabrinutost, pa veliki mediji često objavljuju dezinformacije i netačne pretpostavke u početnim izvještajima. U isto vreme, internet platforme su preplavljene amaterskim snimcima preživjelih koji su bili u neposrednoj blizini napada. Kako se situacija razvija, priče preživjelih i njihova svjedočanstva, objavljena na društvenim mrežama, postaju važan izvor informacija.

U SAD-u, alternativni mediji i građanski novinari su žestoki kritičari državnih stavova, naročito o terorističkim napadima 11. septembra 2001. godine i vojnim intervencijama na Bliskom istoku. Izvještavanje o napadima 2001. godine uključivalo je objave građanskih novinara sa lica mjesta, koji su davali vjerodostojnije informacije nego mejnstrim mediji uslovljeni državnim ograničenjima. Stuart Allan, profesor sa Univerzizeta u Kardifu, u više svojih radova pominje ulogu građanskog novinarstva u terorističkom napadu u Njujorku 2001. godine. Pomenuti autor navodi da su izvještaji očevidaca počeli da se pojavljuju na internetu u roku manjem od deset minuta nakon što je prvi avion udario u Svjetski trgovinski centar. Dok su obični građani koristili internet za šire rasprave i širenje vijesti oko napada, što se naziva vidom građanskog novinarstva, novinarski sajtovi su takođe istraživali mogućnosti za predstavljanje građanskih izvještaja. (Allan, 2009). Po istom autoru, napadi 11. septembra su predstavljali problem za novinarske organizacije koje su objavljivale vijesti na internetu, jer njihovi sajtovi nisu mogli izdržati neviđenu količinu „digitalnog saobraćaja“.

Broj ljudi koji su pokušavali pristupiti sajtovima radi ažuriranih informacija o napadima izazvao je pad servera. Ljudi su tada morali tražiti alternativne načine za pronalaženje informacija, a frustracija zbog nemogućnosti pristupa informacijama navela je neke građane da kreiraju sopstvene prostore na internetu kako bi dijelili dostupne informacije (Allan, 2006). Alan se bavi tematikom građanskog novinarstva u kriznim situacijama i na primjeru bombaškog napada 07. jula 2005. godine u Londonu. To prevashodno čini kako bi ilustrovao termine „građanski novinari“ i „instant reporteri“. Za njega se ovi termini odnose na pojedince koji su bili direktno svjedoci napada ili izvještavali o njihovim posljedicama u realnom vremenu. Ovi pojedinci su preuzeli ulogu novinara i kasnije su sami objavljivali svoje komentare događaja putem bloga (Allan, 2007).

Tokom terorističkih napada u Parizu 2015. godine, korisnici društvenih mreža i autori blogova su odmah počeli dijeliti informacije u realnom vremenu. Jedan značajan primjer je korišćenje haštaga #PorteOuverte (#OtvorenaVrata) na Twitteru, kojim su građani Pariza nudili sklonište onima koji su se zatekli na ulicama tokom napada. Ova inicijativa je

pomogla mnogim ljudima da pronađu sigurno mjesto i istovremeno je pružila neposredne informacije o situaciji na terenu. Međutim, postoje i negativni aspekti građanskog novinarstva u ovakvim situacijama. Širenje neprovjerenih informacija i lažnih vijesti može dovesti do širenja panike i dezinformacije. Tokom bombaškog napada na Bostonski maraton 2013. godine, društvene mreže su bile preplavljene neprovjerenim informacijama i teorijama zavjere, što je dodatno otežalo rad zvaničnih organa i medija.

Istraživačka grupa predvođena sa Kejt Starbird sa Univerziteta Illinois izjavila je da se veliki broj glasina širio putem društvenih mreža i blogova. Među tim dezinformacija je bila i glasina koja je pogrešno identifikovala Sunila Tripathija, nestalog studenta, kao jednog od izvršilaca napada. (Starbird et al., 2014).

Građansko novinarstvo ima veliku ulogu prilikom velikih prirodnih katastrofa. Ta uloga može biti kako pozitivna, tako nažalost i negativna. U decembru 2004. godine, katastrofalni zemljotres i cunami pogodili su Indoneziju i okolne države u Indijskom okeanu, prouzrokujući smrt preko 250 000 ljudi. Blogeri iz ove regije formirali su povezanu mrežu izvještavanja o stanju na terenu, a značajan dio njihovih izvještaja i analiza preuzeli su glavni mediji širom svijeta. Tradicionalni mediji su tako dobili važne izvore informacija koji su im omogućili da u prvim danima kataklizme informišu javnost o posljedicama u pogođenim područjima.

Piter Griffin i Rohit Gupta, blogeri iz Indije, su odmah nakon izbijanja katastrofe na svjetsku globalnu mrežu postavili blog „The South-East Asia Earthquake and Tsunami Blog“. Početna grupa je postavila formalniji cilj bloga: „objedinjavanje vijesti i informacija o resursima, pomoći, donacijama i volonterskim naporima.“ Takođe su utvrdili nekoliko osnovnih pravila za mnoge blogere koji su se pridružili: „bez politike, bez mišljenja, izbjegavati kontroverze, samo pronaći i linkovati informacije o pomoći.“ Sve veći broj blogera priključio se saradnji. (Dameron, 2007).

Građansko novinarstvo igra važnu ulogu u izvještavanju o prirodnim katastrofama, ali može dovesti i do negativnih aspekata, kao što su širenje netačnih tvrdnji i neprovjerenih informacija. Upotreba društvenih mreža postaje sve prisutnija karakteristika kriznih situacija. Ljudi koji su pogođeni ovim događajima okreću se ovim platformama u potrazi za informacijama (Palen & Liu, 2007). Nije iznenađujuće što jedna od briga među službenicima i drugim zvaničnicima jeste porast dezinformacija na društvenim mrežama i blogovima.

Tokom zemljotresa na Haitiju 2010. godine, mnoge slike i video snimci koji su kružili na društvenim mrežama nisu uvijek odgovarali stvarnoj situaciji. Neke slike su bile iz starih katastrofa ili su pogrešno interpretirane, što je dovelo do netačnog prikazivanja ozbiljnosti i obima štete. Dezinformacije o navodnim novim potresima i prevelikim žrtvama koje su kružile internetom posredstvom građanskih novinara uzrokovala su značajnu zabunu i panične reakcije među ljudima. Ove neprovjerene vijesti su komplikovale napore humanitarnih organizacija i spasioca i dovele do nepotrebnog stresa i konfuzije. (Kperogi, 2011) U studiji o upotrebi Twittera nakon zemljotresa u Čileu 2010. godine utvrđeno je da se ponašanje „gomile“ može koristiti za otkrivanje lažnih glasina. Oni su otkrili da „gomila“ napada glasine i predložili mogućnost razvoja alata koji bi iskoristili ovu aktivnost „gomile“ za identifikovanje dezinformacija. Ipak, trenutno ne postoje takvi alati, i koncept samoispravljujuće „gomile“ može biti previše optimističan (Mendoza et al, 2010).

Uragan Sendi, koji je pogodio istočnu obalu Sjedinjenih Država krajem oktobra 2012. godine, iako je doveo do velikog priliva korisnih informacija iz raznih izvora, pokazao je i

negativne aspekte građanskog izvještavanja. Tokom uragana Sendi, društvene mreže i blogovi su bili preplavljeni neprovjerenim informacijama i navodnim humanitarnim potrebama. Jedan od primjera je tvrdnja da je jedna bolnica u Njujorku zatvorena zbog nedostatka struje, što je dovelo do panike među stanovništvom i podstaklo ljude da ponude pomoć koja nije bila potrebna. Ove dezinformacije su otežale rad zvaničnih organa i humanitarnih organizacija (Zook et al., 2014).

Tokom tih kritičnih dana, i namjerne dezinformacije, koje su uveli oni koji su znali da su lažne, i slučajne dezinformacije, često uzrokovane izgubljenim kontekstom, proširile su se kroz društvene mreže i blogove, te ponekad odatle prešle u tradicionalne medije. Nakon uragana Sendi, jedan bloger je tvrdio da je svedočio „brutalnoj korekciji“ lažnih informacija koje je širio korisnik Tvitera pod nadimkom @comfortablysmug. ali mnogi su ipak retvitali ove i druge dezinformacije tokom napetih trenutaka kada je Sendi udario (Hill, 2012).

U radnom izvještaju američke „Nacionalne bezbjednosti“ koji se odnosi na lažne informacije na društvenim mrežama u uslovima prirodnih katastrofa, navodi se drastičan primjer štetnog građanskog izvještavanja vezan za uragan Sendi. Korisnici društvene mreže Tviter počeli su širiti lažne glasine, uključujući tvrdnje da je zgrada Njujorške berze poplavljena, da je kompanija „Con Edison“ prethodno isključivala struju u Njujorku, kao i da su svi mostovi koji vode u i iz Menhetna bili zatvoreni. Dodatno, digitalno obrađene slike ajkula koje plivaju ulicama, snimci iz filma „The Day After Tomorrow“ i druge dramatične slike iz prethodnih oluja širile su se na društvenim mrežama (Homeland Security, 2018). Takođe, tokom uragana Harvi koji je pogodio Teksas 2017. godine, društvene mreže su bile preplavljene raznim tvrdnjama i pričama koje nisu bile provjerene. Mnogi korisnici su širili netačne informacije o navodnoj šteti, spasilačkim operacijama i dostupnosti resursa, što je dovelo do konfuzije i dezinformacija. Ove informacije su ponekad dovele do panike i nepotrebne zabrinutosti među ljudima koji su bili pod uticajem katastrofe (Peters et al., 2018).

Bez prisustva građanskog novinarstva, praćenje kriznih situacija ne bi bilo toliko sveobuhvatno i informativno. Građansko novinarstvo značajno doprinosi modernizaciji tradicionalnih novinarskih metoda, pružajući novu dimenziju u prikupljanju i prenošenju informacija. Ali isto tako može polučiti negativne posljedice, stvoriti konfuziju na terenu i operacije spasavanja odvesti u pogrešnom pravcu.

GRAĐANSKO NOVINARSTVO U MODERNIM KONFLIKTIMA

Rat u Ukrajini, koji je započeo 2014. godine, predstavljao je ne samo vojni sukob, već i sukob u sferi propagande, informacija i komunikacije. Sa velikim brojem neprofesionalnih izvora, građansko novinarstvo je takođe bilo podložno širenju neosnovanih informacija i dezinformacija. Ove dezinformacije su često dovodile do zabune i pogrešnog razumjevanja stanja na terenu. Na primjer, netačne informacije o vojnim aktivnostima i stradanim civilima često su se pojavljivale na društvenim mrežama, utičući na javnu percepciju konflikta (Miller, 2018). U ovom kontekstu, građansko novinarstvo je imalo značajnu ulogu u oblikovanju stavova i mnjenja, utičući na poglede ljudi kako u samom regionu, tako i u globalnom kontekstu.

Sve je počelo krajem 2013. godine, kada su izbile masovne demonstracije na trgu Majdan u Kijevu, čiji je cilj bio državni udar i svrgavanje predsjednika Viktora Janukoviča. Dok su se ljudi u stvarnom životu borili za promjene, blogeri i građanski novinari sa obje

strane sukoba koristili su digitalne platforme i društvene mreže da utiču na javnost. Njihova virtuelna borba se odvijala 24 sata dnevno, s ciljem da pošalju adekvatnu unutrašnju poruku ukrajinskoj populaciji i da iznesu svoju stranu istine ruskoj i evropskoj javnosti.

Bojazan od promjene vlasti u Kijevu, porast Rusofobije i pojava ekstremističkih grupa kao što su „Desni sektor“ i „Azov“ na ulicama ukrajinskih gradova doveli su do mobilizacije proruskog stanovništva na jugoistoku Ukrajine. Ova populacija je koristila društvene mreže, blogove i internet portale kako bi se organizovala i izrazila podršku novoformiranim vlastima na strateški važnom poluostrvu Krim i u industrijskoj regiji Donbas. Te nove političke i vojne strukture su se suprotstavile centralnoj vlasti u Kijevu i proglasile nezavisnost od Ukrajine.

Kada je rat započeo u maju 2014. godine, javnost je imala priliku da se putem blogera i korisnika društvenih mreža iz ratom pogođenih gradova upozna sa situacijom na terenu. Ukrajinski ekstremisti su uživo prenosili događaje poput „Masakra u Odesi“ preko internet platformi. S druge strane, danas je svjetska javnost usmjerena na rat u Ukrajini i prati sukob iz minuta u minut, ali je građansko novinarstvo imalo važnu ulogu u izvještavanju o događajima prije deset godina.

Istovremeno 2014. godine, grad Kobane u Siriji, naseljen većinski kurdskom populacijom, postao je simbol otpora protiv Islamske države. Suštinska borba nije se vodila samo na borbenom polju, već i u medijskom prostoru, gdje je svaki stanovnik imao ulogu u odbrani svog grada. Dok su se borci na frontu upuštali u bitke, civili su se angažovali u važnom dijelu ratne strategije: medijskom izvještavanju i propagandi. Stanovnici Kobanea su koristili mobilne telefone i računare da snimaju i objavljuju priče o svom životu i borbi. Njihova svjedočanstva, upotpunjena snažnim emocijama i ličnim pričama, prenosila su se na globalnu publiku kroz blogove i društvene mreže.

Građanski novinari, uključujući lokalne aktiviste i blogere, koristili su društvene mreže i mobilne aplikacije da prenose informacije iz Kobanea u stvarnom vremenu. Ovi izvještaji su uključivali fotografije i video snimke sa terena, što je pomoglo da se globalnoj javnosti pruži neposredan uvid u stanje u gradu i borbu protiv ID-a (Gordon, 2015). Svaki trenutak predaha od borbi iskorišten je za snimanje i prenos informacija. Dakle, izvještaji o herojskoj odbrani grada, praćeni fotografijama i video snimcima, nisu samo opisivali borbene situacije, već i lične drame, hrabrost i spremnost na preživljavanje stanovnika Kobanea.

Kroz svoje izvještaje, građanski novinari su privukli pažnju na humanitarnu krizu u Kobaneu i apelovali na međunarodnu zajednicu za pomoć. Njihovi radovi su doprinijeli povećanju humanitarne pomoći i vojne podrške, uključujući i snabdjevanje oružjem i medicinskom opremom (Kaya, 2016). Međunarodna zajednica, uključujući vojne saveznike i humanitarne organizacije, pružila je podršku i pomoć. Ova pomoć je uključivala ne samo vojnu opremu i sredstva za vođenje rata, već i humanitarnu pomoć za civile, što je odigralo ključnu ulogu u odbrani Kobanea i uspostavljanju uslovno mirnijeg okruženja.

Slučaj Kobanea demonstrira kako medijska mobilizacija i građanski novinarski rad mogu postati ključni elementi u odbrani i preživljavanju u kriznim ratnim situacijama. Pored borbi na frontu, medijska vidljivost i angažovanje svjetske javnosti odigrali su kritičnu ulogu u odbrani sirijskog grada i u privlačenju neophodne međunarodne podrške.

IZMEĐU SLOBODE IZRAŽAVANJA I RIZIKA OD DEZINFORMACIJA?

Građanski novinari su često prvi koji izvještavaju o lokalnim krizama, protestima ili prirodnim katastrofama, pružajući autentičan i nepristrasan pogled na događaje. U eri digitalizacije, građansko novinarstvo postaje ključno za podsticanje kritičkog razmišljanja i uključivanje javnosti u procese donošenja odluka (Allan, 2013).

Takođe, građansko novinarstvo je bitna forma alternativnih medija i predstavlja "radikalni izazov za profesionalizovanu i institucionalizovanu praksu mejnstrim medija". (Atton, 2003). Alternativni mediji su nastali kao otpor medijima pod kontrolom države ili velikih multinacionalnih kompanija, čija uredništva često nisu imala slobodu u uređivanju i zazirala su od istraživanja "škakljivih" tema. Cilj alternativnog novinarstva je bio omogućiti „radikalne medije“, generalno male razmjere i u mnogim različitim oblicima, koji izražavaju alternativnu viziju hegemonijskim politikama, prioritetima i perspektivama (Downing, 2001).

Jedna od najprihvaćenijih i najinkluzivnijih definicija građanskog novinarstva data je od strane Boumana i Vilisa. Oni definišu građansko novinarstvo kao čin u kojem neprofesionalci igraju aktivnu ulogu u procesu prikupljanja, izvještavanja, analiziranja i distribuiranja vijesti i informacija. Ova definicija obuhvata sve moguće aktivnosti građanskih novinara. Autori dalje pišu da je namjera ovog učešća da se obezbijede nezavisne, pouzdane, tačne, sveobuhvatne i relevantne informacije koje su neophodne demokratiji (Bowman & Willis, 2003).

Dr Vesna Đurić smatra da se pozitivnost građanskog novinarstva ogleda u činjenici da može biti dopuna profesionalnom izvještavanju, kao i pokazatelj koje teme treba da istražimo te bitno pomagalo za kreiranje realne i objektivne slike svijeta (Đurić, 2013).

S druge strane, postoje oprečna mišljenja o građanskom novinarstvu. Kritike dolaze, prije svega, od profesionalnih novinara. Građanski novinari se portretiraju kao nepouzdana, neobjektivni i neobučeni, za razliku od profesionalaca koji imaju priznanje, plaćen rad, sindikate, ponašanje koje je često politički neutralno i nepovezano, ako ne u stvarnosti, onda barem u tvrdnji (Thorsen, 2009). Građansko novinarstvo, iako ima brojne prednosti, suočava se sa kritikama kao što su nedostatak profesionalizma i etike, što može dovesti do nepoštovanja profesionalnih standarda i širenja dezinformacija. Nedostatak formalnog novinarskog obrazovanja može rezultirati neadekvatnim i subjektivnim izvještavanjem, što utiče na pouzdanost informacija. Osim toga, građanski novinari često rade u opasnim uslovima bez adekvatne zaštite, što povećava rizik od zloupotrebe i manipulacije (Singer, 2015).

Poznati stručnjaci iz oblasti žurnalistike i komunikologije navode osnovne nedostatke građanskog novinarstva. Prvo, nedostatak profesionalizma i etike u ovom vidu novinarstva može dovesti do nepoštovanja standardnih novinarskih praksi (Bowman & Willis, 2003). Drugo, zbog brzine širenja informacija preko društvenih mreža, postoji rizik od širenja dezinformacija i neosnovanih tvrdnji (Allan, 2013). Treće, građanski novinari često rade bez adekvatne infrastrukture i resursa, što može rezultirati nepouzdanim i netačnim izvještajima (Sambrook, 2005). Četvrto, subjektivnost i pristrasnost mogu biti problematični, jer građanski novinari izvještavaju iz lične perspektive (Hermida, 2014). Pored toga, postoji i rizik od zloupotrebe ovog novinarskog modela u svrhu propagande (Rosen, 2006).

ZAKLJUČAK

Razvoj modernih tehnologija i napredak međunarodne komunikacije, odnosno mogućnost izvještavanja „s lica mjesta“ i pisanje „iz vlastitog ugla“ neminovno vode ka ubrzanom razvoju građanskog novinarstva. Ovaj vid novinarstva predstavlja značajan korak u plasiranju informacija i učešću građana na medijskom polju.

Pozitivne strane uključuju širu dostupnost i raznovrsnost informacija, ali i pospješivanje demokratskih procesa u kojima građani mogu predstavljati glas marginalizovanih. Sve ovo dovodi do inovativnih pristupa u medijskom izvještavanju.

Ovo može biti i „dvosjekli mač“ jer takođe vodi i ka nipodaštavanju profesionalnog novinarstva. Razlog za to je postojanje značajnih izazova i negativnih strana koje treba uzeti u obzir. To se prije svega odnosi na nedostatak stroge provjere i verifikacije činjenica i osnovnih podataka, što može dovesti do širenja lažnih vijesti koje podrivaju pouzdanost građanskog novinarstva. Pored toga, pristrasnost i subjektivnost pojedinačnih novinara mogu uticati na objektivnost izvještaja, a nedostatak etičkog nadzora može dovesti do zloupotrebe platforme za širenje propagande. Pitanja kvaliteta i sigurnosti takođe predstavljaju značajne probleme.

Da bi građansko novinarstvo moglo da ostvari svoj puni potencijal, važno je raditi na poboljšanju kontrole kvaliteta, obaveznoj etičkoj obuci i uvođenju mehanizama za provjeru činjenica. Dakle, građansko novinarstvo nije dostiglo pun potencijal da bi se moglo porediti sa profesionalnim novinarstvom, niti „obični ljudi“ mogu da se porede sa profesionalnim i školovanim novinarima. Podrška od strane tradicionalnih medija i razvoj regulatornih mehanizama mogu pomoći u minimiziranju negativnih aspekata i unaprijeđenju uticaja građanskog novinarstva na javni diskurs i demokratiju, te ovaj način izvještavanja može predstavljati određeni vid dopune profesionalnom novinarstvu.

LITERATURA

1. Allan, S. (2006). *Online news: Journalism and the internet*. Open University Press.
2. Allan, S. (2007). Citizen journalism and the rise of “mass self-communication”: Reporting the London bombing. *Global Media Journal Australian Edition*, 1(1), 1–20.
3. Allan, S. (2009). Histories of citizen journalism. In S. Allan & E. Thorson (Eds.), *Citizen journalism: Global perspectives* (pp. 19–34). Peter Lang Publishing Corporation Ltd.
4. Allan, S. (2013). *Citizen witnessing: Revisioning journalism in times of crisis*. Polity.
5. Atton, C. (2003). What is ‘alternative journalism’? *Journalism: Theory, Practice and Criticism*, 4(3), 267–272.
6. Becker, L. B. (2011). The global journalist in the 21st century. *Journalism Studies*, 12(5), 641–655.
7. Bowman, S., & Willis, C. (2003). *We media: How audiences are shaping the future of news and information: A seminal report*. The Media Centre at the American Press Institute.
8. Bruns, A. (2008). *Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From production to produsage*. Peter Lang.
9. Dameron, K. (2007). *Self-organizing social behavior occasioned by low-cost communication technology: The Indian Ocean tsunami of 2004* (Master’s thesis). Colorado State University.
10. Deuze, M., Bruns, A., & Neuberger, C. (2007). Preparing for an age of participatory news. *Journalism Practice*, 1(3), 322–338.
11. Đurić, V. (2013). *Izazovi žurnalističkih istraživanja*. Comesgrafika.
12. Downing, J. (2001). *Radical media: Rebellious communication and social movements*. Sage Publications.

13. Gillmor, D. (2004). *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people*. O'Reilly Media.
14. Goode, L. (2009). Social news, citizen journalism and democracy. *New Media & Society*, 11(8), 1287–1305.
15. Gordon, M. (2015). *Reporting from the frontlines: The role of citizen journalism in Kobane*. HarperCollins.
16. Hermida, A. (2014). *Tell everyone: Why we share and why it matters*. Doubleday Canada.
17. Hill, K. (2012, October 30). Hurricane Sandy inspires criminal social media hoaxes. *Forbes*. <http://www.forbes.com/sites/kashmirhill/2012/10/30/hurricane-sandy-inspires-criminal-social-media-hoaxes/>
18. Homeland Security. (2018). *Countering false information on social media in disasters and emergencies social media working group for emergency services and disaster management*.
19. Jamieson, K. H. (1992). *Dirty politics: Deception, distraction, and democracy*. Oxford University Press.
20. Joyce, M. (2007). The citizen journalism web site 'OhmyNews' and the 2002 South Korean presidential election. Berkman Klein Center for Internet & Society at Harvard University.
21. Kaya, İ. (2016). Humanitarian aid and citizen journalism: The case of Kobane. *Routledge*.
22. Kim, E. (2006). OhmyNews and citizen journalism in South Korea. *Media, Culture & Society*, 28(3), 345–367.
23. Kperogi, F. (2011). *Citizen journalism in times of crisis: The case of the Haitian earthquake*. Palgrave Macmillan.
24. Mendoza, M., Poblete, B., & Castillo, C. (2010). Twitter under crisis: Can we trust what we RT? In *Proceedings of the First Workshop on Social Media Analytics* (pp. 71–79). ACM.
25. Miller, D. (2018). *Media and conflict: The role of propaganda in the Donbas war*. Palgrave Macmillan.
26. Palen, L., & Liu, S. B. (2007). Citizen communications in crisis: Anticipating a future of ICT-supported participation. In *Proceedings of CHI 2007* (pp. 727–736). ACM.
27. Peters, S., Hovland, R. B. K., & Wright, A. N. (2018). Social media and crisis communication: The case of Hurricane Harvey. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(4), 563–572.
28. Radsch, C. C. (2013). *The revolutions will be blogged: Cyberactivism and the 4th estate in Egypt* (Doctoral dissertation). American University.
29. Rosen, J. (2006, June 27). The people formerly known as the audience. *PressThink*. http://archive.pressthink.org/2006/06/27/the_people_formerly_known_as_the_audience.html
30. Rosen, J. (2006). *What are journalists for?* Yale University Press.
31. Sambrook, R. (2005). *The future of journalism*. School of Journalism, Media and Culture at Cardiff University.
32. Singer, J. B. (2015). *Alternative journalism, alternative voices*. Routledge.
33. Starbird, K., Maddock, J., Orand, M., Achterman, P., & Mason, R. M. (2014). Rumors, false flags, and digital vigilantes: Misinformation on Twitter after the 2013 Boston Marathon bombing. In *iConference 2014 Proceedings* (pp. 654–662). University of Illinois.
34. Thorsen, E. (Ed.). (2009). *Citizen journalism: Global perspectives*. Peter Lang.
35. Turčilo, L. (2014). *Profesionalno i građansko novinarstvo*. Univerzitet u Sarajevu.
36. Zook, M. (2014). Volunteered geographic information and the future of disaster response: Lessons from Hurricane Sandy. In *Proceedings of the 2014 ACM SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 3111–3120). ACM.